

Primeres dades de la subespècie groenlandesa de còlit gris *Oenanthe oenanthe leucorhoa* a Catalunya

First records of Greenland Northern Wheatear Oenanthe oenanthe leucorhoa in Catalonia

PERE JOSA ANGUERA^{1, 2} & MIGUEL ÀNGEL FUENTES ROSÚA

perejosa1982@hotmail.com

¹MN Consultors en Ciències de la Conservació S.L.

²Estació Biològica del Pallars Jussà.

RESUM

En aquesta nota es presenten les primeres dades per a Catalunya del còlit gris de la subespècie groenlandesa *Oenanthe oenanthe leucorhoa*. S'han inclòs dues citacions d'exemplars capturats per a l'anellament científic, acceptades pel Comitè Avifaunístic de Catalunya (CAC), i la tercera és la recuperació d'un exemplar anellat a Groenlàndia dins l'àrea de distribució de *leucorhoa*. Tot i ser un tàxon de recent incorporació a la Llista Patró dels Ocells de Catalunya, ja es compta amb dades en migració prenupcial i postnupcial. Es fa un breu repàs a la distribució i als trets per a la seva identificació recollits en la bibliografia, tot recordant que la biometria és l'únic caràcter diagnòstic per a la separació d'aquesta subespècie. Amb aquesta nota es pretén animar els anelladors que mesurin tots els còlits grisos que capturin per tal d'esclarir amb els anys el patró d'aparició d'aquesta subespècie a Catalunya.

ABSTRACT

This short note presents the first records of Greenland Wheatear Oenanthe oenanthe leucorhoa. Two records of two birds caught and ringed (both already accepted by the Catalan Avifaunistic Committee) are included together with a recovery of a bird ringed in Greenland, within leucorhoa breeding range. Despite being a recent addition to the Catalan List, there is already data from both autumn and spring passages. Distribution and identification criteria (focusing on biometrics) is reviewed aiming to encourage all Catalan ringers to take measurements of all Northern Wheatears in order to find out leucorhoa's occurrence pattern.

Distribució

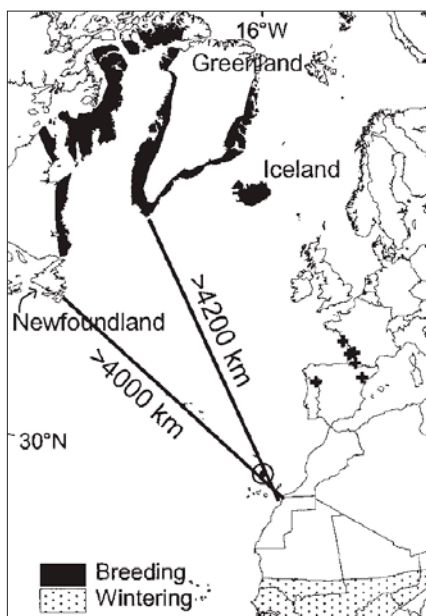
El còlit gris és l'espècie del seu gènere amb una distribució més àmplia. A l'època de nidificació ocupa tot el Paleàrtic Occidental, des d'Islàndia i la península Ibèrica, fins a l'est d'Àsia i pel sud arriba fins a l'Iran. També ocupa l'extrem septentrional del Neàrtic, on es troba a les costes de Groenlàndia i de l'Àrtic americà. Tota la població mundial hiverna en una àmplia franja al sud del Sàhara (Cramp 1988).

La subespècie nominal es distribueix per gran part del continent europeu, oest i nord de Sibèria i Alaska mentre que *libanotica* cria a Espanya, est de Romania, Crimea, Grècia, Turquia, Iran, Kazakhstan, Afganistan, Transbaikal i Mongòlia. Per la seva banda, la subespècie *leucorhoa* cria a Islàndia, Groenlàndia i el nord-est de Canadà, i passa l'hivern des de Senegal i Sierra Leone, fins a l'est de Mali (Cramp 1988).

Migració

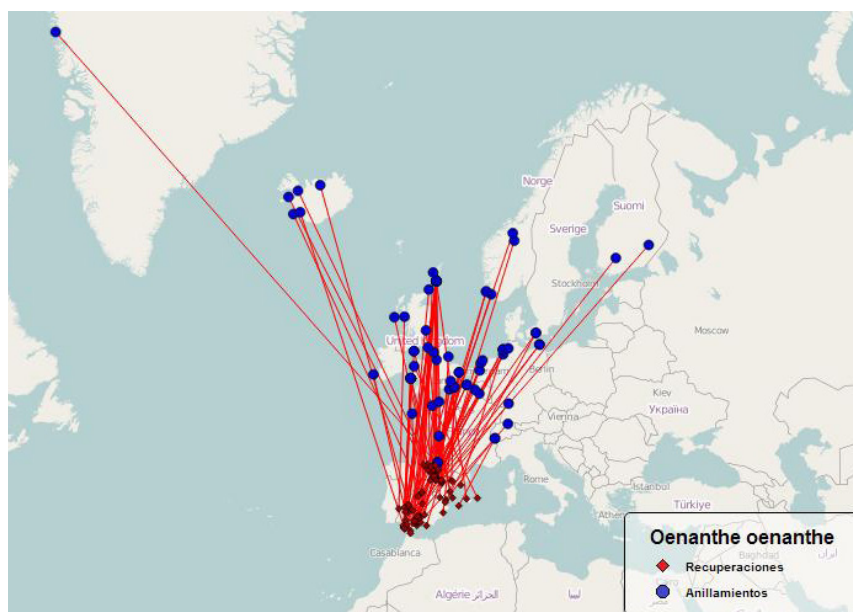
Un dels aspectes més fascinants del còlit gris és la seva migració, una de les més llargues conegudes entre els passeriformes, destacant especialment els desplaçaments que fan les poblacions de Groenlàndia i Alaska. Els exemplars que crien a Alaska travessen l'estret de Bering i creuen Àsia fins arribar a Àfrica. Els exemplars d'Islàndia i Groenlàndia han de fer un vol d'uns 2.500km per arribar a l'oest del continent europeu o a les Illes Britàniques (Bairlein 2008) però s'ha descrit que els exemplars de Groenlàndia, en condicions de vent favorables, podrien fer un vol gairebé directe fins a la costa oest africana en un trajecte d'uns 4.000 km que suposaria un estalvi respecte a fer una migració que passés per Europa (Thorup 2006; vegeu Figura 1).

Aquests vols entre punts tan distants i amb unes barre-

▲ **Figura 1.** Esquema de les possibles vies migratòries del còlit gris de Groenlàndia *Oenanthe oenanthe leucorhoa*. Les creus mostren les localitats on s'ha recapturat juvenils de *leucorhoa* a la tardor. Font: Thorup et al 2006.

Potential Greenland wheatear *Oenanthe oenanthe leucorhoa* flyways. Pluses represent autumn recoveries of nestlings banded in Greenland. Edited from Thorup et al 2006.

▲ **Figura 2.** Recuperacions a Espanya de còlit gris, anellats a altres països. Font: anillamientoseo.org *Oenanthe oenanthe* consulta 9B.

Foreign Northern wheatears controlled in Spain. Source: anillamientoseo.org *Oenanthe oenanthe*. Query: 9B.

res geogràfiques tan grans han suscitat diferents estudis del temps de repòs durant la migració, tot comparant entre les diferents subespècies (Bairlein 2008, Schmaljohann 2011, Eikenaar 2013). En un d'aquests estudis a l'illa de Helgoland, es va comprovar que *O.o.leucorhoa* té un temps de repòs significativament més llarg i acumula molt més greix que la subespècie nominal (Bairlein 2008).

Pel que fa a la fenologia de *leucorhoa*, a les Illes Britàniques, tot i que es poden detectar els primers exemplars a finals de març, no és fins a la segona setmana d'abril quan es detecta un increment del pas. El pic del pas migratori prenupcial és durant les dues primeres setmanes de maig, la cua del pas migratori es pot allargar fins a principis de juny. El pas postnupcial es pot iniciar a finals de juliol i dura fins al novembre. El moment de màxim pas migratori es produeix durant el setembre (Riddiford 1981, Evans 2008). A Helgoland (Alemanya), el pic migratori correspon a la primera setmana de maig. Els mascles passen de mitjana una setmana abans que les femelles. En el pas postnupcial, el màxim es produeix durant la segona setmana de setembre (Bairlein 2008).

A Espanya, concretament a l'Aragó, a la vall de l'Ebre, es va estudiar el pas prenupcial del còlit gris (Aragüés 1989). En aquest estudi es van capturar 299 exemplars en una mateixa localitat al llarg de 5 anys, mitjançant ballestes. Es va determinar que un 18,07% dels exemplars capturats eren *leucorhoa*. El mateix autor parla d'un retard de 15 dies en

el pic del pas migratori d'aquesta subespècie respecte a la subespècie nominal, situant-lo a finals d'abril i principi de maig. En aquest mateix treball, s'esmenta la presència de *leucorhoa* també en el pas postnupcial (Aragüés 1989). A la província de Cadis, es disposa d'una dada de 18 exemplars capturats des de finals de setembre fins a principis d'octubre, dels quals 9 eren *leucorhoa* (Pablo Barrena, com. pers.). Aquestes dades semblen indicar que la subespècie groenlandesa té una presència regular en zones properes a Catalunya, tot i que fins ara havia passat desapercebuda a casa nostra.

Recuperacions d'ocells anellats

A Espanya hi ha 6 recuperacions d'ocells anellats en àrea de distribució de *O.o.leucorhoa*, 5 de les quals són d'ocells anellats a Islàndia i un a Groenlàndia (recuperat a Catalunya). D'aquestes recuperacions, 4 corresponen a exemplars de primer any capturats durant la migració postnupcial i una a un exemplar del qual desconeixem l'edat. Aquestes recuperacions es produeixen a Cadis, Extremadura, Madrid, Cantàbria i la Rioja. Cap d'elles, doncs, a l'arc mediterrani (vegeu figura 2). No hi ha cap recuperació d'un ocell anellat a Espanya recuperat dins l'àrea de distribució de *O.o.leucorhoa* (anillamientoseo.org).

Identificació

En aquesta nota no s'aporten dades inèdites sobre la separació de *O.o.leucorhoa*, únicament es fa un resum molt

	Svensson (1996)		Demongin (2013)	
	<i>O.o. oenanthe</i>	<i>O.o. leucorhoa</i>	<i>O.o. oenanthe</i>	<i>O.o. leucorhoa</i>
Ala mascle <i>Male wing-length</i>	93-102	(97)99-110	(87,5) 91-102 (104)	(97) 99- 110 (116)
Ala femella <i>Female wing-length</i>	90-97	96-105,5	(85)87-98 (103)	95-108 (110?)
Pes <i>Weight</i>	19-33	20,5-46,5	(17) 19- 29 (34)	(18) 25- 46,5
Cua <i>Tail</i>	49-60	58-64,5	M 49-64,5 F 48-60,5	M 54-65 F 53-58
Bec fins a crani <i>Bill to skull</i>			(15,3) 16,3- 18,8 (20,6)	17,2-19,7
Tars <i>Tarsus</i>			25,4 - 28,9 (30,0)	27,4-30,7

Taula 1. Mesures (en mm) extrems de Svensson (1996) i Demongin (2013). En el cas de la cua, Demongin (2013) separa la mesura entre mascles (M) i femelles (F). *Measures from Svensson 1996 and Demongin 2013. Demongin splits tail measurements into male (M) and female (F).*

breu d'alguns dels trets més importants i diagnòstics, extrems d'algunes de les publicacions de referència utilitzades pels ornitòlegs, especialment els anelladors.

Els exemplars de *O.o. leucorhoa* són de mitjana més grans i lleugerament més foscos. En concret, el mascle adult és molt semblant al mascle nominal, només lleugerament més fosc, especialment a les parts inferiors amb un to una mica més torrat, que és més crema en la subespècie nominal (difícil de distingir amb un sol exemplar a la mà). Les femelles tenen un to lleugerament més bru-rogenç però les diferències en el plomatge no són significatives (Svensson 1996). La projecció primària i potes són més llargues que a la subespècie nominal. Generalment, *leucorhoa* té la barra terminal de la cua una mica més ampla (Nils van Duivendijk 2011). Per a un repàs d'alguns trets subtils en el plomatge es pot consultar també Cramp (1986), Aragüés (1989), Evans (2008). Tot i això, cal remarcar que Svensson (2009) conclou: "Els individus nominals de les tundres de Fennoscàndia i Rússia són similars al principi de primavera o a la tardor, així que per determinar *leucorhoa* amb certesa cal capturar i mesurar" (Svensson 2009).

Les mesures són, doncs, el criteri diagnòstic que permet separar *leucorhoa*, en alguns casos (els exemplars grans). La mesura que millor permet diferenciar *leucorhoa* és la llargada de l'ala. Habitualment s'ha fet servir les mesures publicades per Svensson (1996), però segons Demongin (2013) el rang de solapament entre les dues subespècies és més ampli. Cal tenir present, doncs, la possibilitat de trobar exemplars nominals més grans del que s'havia pensat fins aleshores, així com els valors discriminants que s'havien utilitzat per separar *leucorhoa*. En el cas de capturar exemplars dins el rang de solapament de les dues subespècies (mascles entre 102 i 104 mm d'ala, o femelles entre 98 i 103 mm) cal anotar sempre la mesura de la cua, tars, bec-crani i pes, ja que l'estudi del conjunt d'aquestes biometries, juntament amb bones fotografies de les parts superiors i inferiors del

cos de l'ocell i de les rectrius poden ajudar a determinar el tàxon correctament. Com a norma general, en els exemplars mascles amb més de 102 mm de mesura de l'ala, i femelles de més de 98 mm, caldria anotar les mesures que figuren a la taula 1.

Així doncs, les citacions trameses al CAC haurien d'anar acompanyades com a mínim de les mesures incloses a la taula 1, i fotografies dels aspectes comentats.

Citacions a Catalunya

A la Llista Patró dels ocells a Catalunya, (Clavell *et al.* 2010), apareixen citades les subespècies, *Oenanthe oenanthe oenanthe*, i *Oenanthe oenanthe libanotica*.

A Catalunya existeixen dues citacions de *O.o. leucorhoa* recentment homologades pel CAC:

1). 14-09-2011. La primera citació a Catalunya es va produir en el transcurs d'una de les campanyes d'anellament de la Vall Fosca (Pirineus) dedicada a l'estudi del pas transpirinenc de passeriformes (Josa 2014). L'exemplar capturat era un mascle de primer any calendari, edat Euring 3. La mesura de la corda màxima de l'ala va ser de 106 mm. La 3a primària de 80 mm. El pes va ser de 23,3 grams (els valors de greix i múscul van ser de 1 i 2 respectivament). Aquest exemplar va ser capturat amb xarxa japonesa.

2). 10-04-2012. Exemplar capturat a l'Estany de Palau (Palau-Saverdera). L'ocell es va observar prèviament i va cridar l'atenció per la seva mida, més gran, a més de les parts inferiors més fosques i uniformes que d'altres *O.oenanthe* observats aquells dies. Posteriorment, es va poder capturar l'exemplar amb ballesta per tal d'obtenir-ne la biometria. L'ocell era un adult (edat 6 Euring) les mesures van resultar diagnòstiques amb una ala de 106,5 mm i una 3a primària de 81,5 mm. El pes va ser de 25,9 grams.

Existeix una recuperació de Groenlàndia d'un exemplar anellat a la Badia de Tassiusaq l'11 d'agost del 1980. Aquest exemplar va ser recuperat a Corbins (Urgell) el 3 d'octubre

Figura 3. - Recuperacions a Catalunya d'ocells anellats a l'estranger. Es pot observar la zona d'origen del exemplar anellat a Groenlàndia i recuperat a Corbins (Urgell). Font: sioc.cat

Foreign birds controlled in Catalonia. Note the area in Greenland where the bird retrapped in Corbins (Urgell) had been ringed.

del mateix any, 53 dies després i a 4.558 km de distància. Tot i que no es disposa de les mesures de l'exemplar, l'àrea de distribució correspon a *leucorhoa* (Figura 2).

El còlit gris és un ocell fàcil de capturar amb ballestes un cop es coneix el seu comportament i els punts on s'aturen exemplars durant les migracions (Aragüés 1983, 1989). La presència regular detectada a la península Ibèrica, tant en estudis durant la migració, com en la recuperació d'ocells anellats en la zona de distribució de *O.o.leucorhoa* fa pensar que, amb un major esforç d'anellament en zones amb presència de còlits durant la migració, molt probablement s'obtinguin noves dades sobre la presència d'aquest tàxon a casa nostra.

Agraïments

A Marcel Gil per animar-nos a preparar aquesta nota i fer suggeriments i millores sobre el text inicial. A Raül Aymí que ens ha proporcionat articles difícils d'aconseguir. A Álvaro Moreno, i Francisco Javier Moreno per facilitar informació i bibliografia sobre l'Aragó. A Pablo Barrena per facilitar informació de primera mà sobre *leucorhoa* a Cadis, i una de les fotos emprades. A David Bigas, ell ja en sap el motiu. A l'oficina d'anellament de l'ICO per facilitar la consulta del seu banc de dades.

Figura 4. *Oenanthe oenanthe leucorhoa*. Exemplar edat Euring 3, capturat el 14-09-2011 a La Torre de Cabdella, Vall Fosca, Pallars Jussà. Primera citació acceptada d'aquest tàxon a Catalunya. Foto: Pere Josa Anguera.

Oenanthe oenanthe leucorhoa. Euring 3, caught on September 14th 2011 at La Torre de Cabdella, Vall Fosca, Pallars Jussà. First record of this taxon to be accepted in Catalonia. Photo: Pere Josa Anguera.

Figura 5. *Oenanthe oenanthe oenanthe/libanotica*. 16-08-2011. Exemplar edat Euring 3, capturat a La Torre de Cabdella (Vall Fosca). Foto: Pere Josa Anguera.

Oenanthe oenanthe oenanthe/libanotica. Euring 3, caught on August 16th 2011 at La Torre de Cabdella, Vall Fosca, Pallars Jussà. Photo: Pere Josa Anguera.

Figura 6. *Oenanthe oenanthe leucorhoa*. Detall del cap de l'exemplar de la Torre de Cabdella (Vall Fosca). 14-09-2011. Foto: Pere Josa Anguera.

Oenanthe oenanthe leucorhoa. Detail of the head of the bird caught on September 14th 2011 at La Torre de Cabdella, Vall Fosca, Pallars Jussà.

Figura 7. *Oenanthe oenanthe oenanthe/libanotica*. 16-08-2011. Mateix exemplar que el de la figura 4. Foto: Pere Josa Anguera.

Oenanthe oenanthe oenanthe/libanotica. Head detail of the same bird as in Figure 5. La Torre de Cabdella, Vall Fosca, Pallars Jussà. Photo: Pere Josa Anguera.

Figura 8. *Oenanthe oenanthe leucorhoa*. Mascle, edat Euring 6. Detall del pit i la cara. 2a citació homologada a Catalunya, 10-04-2012. Estany de Palau, Aiguamolls de l'Empordà, Alt Empordà. Foto: Miquel Àngel Fuentes.

Oenanthe oenanthe leucorhoa. Male Euring 6. Detail of the head and the breast. 2nd record of this taxon to be accepted in Catalonia. April 10th 2012. Estany de Palau, Aiguamolls de l'Empordà, Alt Empordà. Photo: Miquel Àngel Fuentes.

Figura 9. *Oenanthe oenanthe leucorhoa*. Mateix exemplar que a les Figures 8 i 10. Detall de l'ala. 10-04-2012. Estany de Palau, Aiguamolls de l'Empordà, Alt Empordà. Foto: Miquel Àngel Fuentes.

Oenanthe oenanthe leucorhoa. Same bird as in Figures 8 and 10. Detail of the wing. April 10th 2012. Estany de Palau, Aiguamolls de l'Empordà, Alt Empordà. Photo: Miquel Àngel Fuentes.

Figura 10. *Oenanthe oenanthe leucorhoa*. Mascle, edat Euring 6. Mateix exemplar que a les Figures 8 i 9. Alguns exemplars poden presentar un difús to marró al dors, que no solen presentar els adults nominals/*libanotica*, compareu amb la Figura 11. 10-04-2012. Estany de Palau, Aiguamolls de l'Empordà, Alt Empordà. Foto: Miquel Àngel Fuentes.

Oenanthe oenanthe leucorhoa. Male Euring 6. Same bird as in Figures 8 and 9. Some birds can show brownish tinges above, very unusual in nominate/*libanotica*. Note the differences with the bird in Figure 11. April 10th 2012. Photo: Miquel Àngel Fuentes.

Figura 11. *Oenanthe oenanthe oenanthe/libanotica*. Mascle d'edat Euring 6. Mateixa localitat i data de captura que l'exemplar *leucorhoa* de les fotos 8, 9 i 10. Noteu l'absència de marró al dors (compareu amb la Figura 9). Alguns exemplars d'edat Euring 5 sí que poden presentar una certa tonalitat marró. Les parts inferiors d'aquest exemplar són molt blanques. 10-04-2012. Estany de Palau, Aiguamolls de l'Empordà, Alt Empordà. Foto: Miquel Àngel Fuentes.

Oenanthe oenanthe oenanthe/libanotica. Male Euring 6. Same date and place as in the *leucorhoa* in Figures 8, 9 and 10. Note the lack of brownish tinges in the upperparts. Some Euring 5 birds of these taxa can show such brownish tones. Underparts very white. April 10th 2012. Estany de Palau, Aiguamolls de l'Empordà, Alt Empordà. Photo: Miquel Àngel Fuentes.

Figura 12. *Oenanthe oenanthe leucorhoa*, Femella edat Euring 5, capturada en el pas prenupcial. 11-4-2013. Medina Sidonia (Cadís). Foto: Pablo Barrena.

Oenanthe oenanthe leucorhoa. Female Euring 5 for future references. Caught in spring migration. April 11th 2013. Medina Sidonia, Cadiz, Andalucía. Photo: Pablo Barrena.

Bibliografia

- Aragüés, A. & Herranz, A. 1983. Los ceptos-malla como método de trapeo con fines de anillamiento. *Alytes* 1:87-102.
- Aragüés, A. 1989. La migración primaveral de las subespecies de Collalba gris (*Oenanthe oenanthe*) por las áreas esteparias del Valle del Ebro. *Azara* 1: 67-76.
- Bairlein, F. 2008. The mysteries of migration- still much to be learnt. *British Birds* 101: 68-81.
- Clavell, J., López, F., Clarabuch, O., Burgas, A., Cama, A., Ferrer, J., Gil, M., Ollé, A. & Rodríguez, M. 2010. *Llista Patró dels ocells de Catalunya*. Edició 3.0, novembre de 2010. Comitè Avifaunístic de Catalunya, ICO.
- Demongin, L. 2013. *Guide d'identification des oiseaux en main*. Mortsel.
- Eikenaar, C., Fritzsche, A. & Bairlein, F. 2013. Corticosterone and migratory fueling in Northern wheatears facing different barrier crossings. *General and Comparative Endocrinology* 186: 181:186.
- Evans, Lee G.R. 2008 Greenland wheatear identification. *UK 400 Club Identification Papers*.
- ICO. 2015. SIOC. Servidor informació ornitològica de Catalunya. ICO. Barcelona. (<http://sioc.cat>).
- Josa, P. 2014. Les campanyes d'anellament dels prats d'Aguiró (Vall Fosca) 2010-2012. . In Sanz, V. & Castelló, J. (eds.) *Anuari ornitològic del Pallars Jussà 2010-2011*. Pp. 57-62. Trep: Estació Biològica del Pallars Jussà.
- van Duivendijk, N. 2011. *Advanced bird ID Handbook. The western Palearctic*. London: New Holland.
- Schmaljohann, H. & Naef-Daenzer, B. 2011. Body condition and wind support initiate the shift of migratory direction and timing of nocturnal departure in a songbird. *J. Anim. Ecol.* 80: 1115-1122.
- Svensson, L. 1992. *Identification Guide to European Passerines*. Stockholm.
- Svensson, L., Mullarney, K., & Zetterström, D. 2009. *Collins Bird Guide*. London: HarperCollins Publishers.
- Peckford, M. & Whitaker, D. 2005. The status of Northern Weather (*Oenanthe oenanthe leucorhoa*) in Newfoundland and Labrador. *Species Status Advisory Committee report*. http://www.env.gov.nl.ca/env/wildlife/endangered/species/ssac/Northern_Wheatear_SSAC.pdf
- Riddiford, N. & Findley, P. 1981. *Seasonal movements of summer migrants*. BTO Guide n°18. Cornell University.
- Thorup, K., Eske Ortvad, T. & Rabøl J. 2006. Do Nearctic Wheatears (*Oenanthe oenanthe leucorhoa*) migrate nonstop to Africa? *Condor* 108: 446-451. <http://www.anillamientoseo.org/> •